

**EUROPEISKA
UNIONENS RÅD**

**Bryssel den 7 juli 2008 (8.7)
(OR. fr)**

11531/08

**Interinstitutionellt ärende:
2008/0140 (CNS)**

**SOC 411
JAI 368
MI 246**

FÖRSLAG

från: Europeiska kommissionen
av den: 4 juli 2008

Ärende: Förslag till rådets direktiv om genomförande av principen om likabehandling av personer oavsett religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning

För delegationerna bifogas kommissionens förslag, som översänts per brev från direktör Jordi Ayet Puigarnau till Javier Solana, generalsekreterare/hög representant.

Bilaga: KOM(2008) 426 slutlig

EUROPEISKA GEMENSKAPERNAS KOMMISSION

Bryssel den 2.7.2008
KOM(2008) 426 slutlig

2008/0140 (CNS)

Förslag till

RÅDETS DIREKTIV

**om genomförande av principen om likabehandling av personer oavsett religion eller
övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning**

{SEK(2008) 2180}

{SEK(2008) 2181}

(framlagda av kommissionen)

MOTIVERING

1. BAKGRUND

Skäl och syfte

Syftet med detta förslag är att genomföra principen om likabehandling av personer oavsett religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning även utanför arbetslivet. I förslaget fastställs en ram för att förbjuda diskriminering på dessa grunder och en enhetlig miniminivå på skyddet inom Europeiska unionen för människor som utsätts för sådan diskriminering.

Detta förslag kompletterar gällande gemenskapslagstiftning som förbjuder diskriminering på grund av religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning enbart i arbetslivet¹.

Allmän bakgrund

Kommissionen meddelade i sitt lagstiftnings- och arbetsprogram som antogs den 23 oktober 2007² att man kommer att föreslå nya initiativ för att komplettera EU:s diskrimineringslagstiftning.

Det aktuella förslaget läggs fram som en del av ”En förnyad social agenda: Möjligheter, tillgång och solidaritet i framtidens Europa”³, och åtföljer meddelandet ”Ickediskriminering och lika möjligheter: Ett förnyat engagemang”⁴.

Medlemsstaterna och gemenskapen har undertecknat FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionshinder. Konventionen grundar sig på principerna om ickediskriminering, delaktighet och integrering i samhället samt lika möjligheter och tillgänglighet. Ett förslag om gemenskapens anslutning till konventionen har lagts fram för rådet⁵.

Gällande bestämmelser

Detta förslag bygger på direktiven 2000/43/EG, 2000/78/EG och 2004/113/EG⁶, som förbjuder diskriminering på grund av kön, ras eller etniskt ursprung, ålder, funktionshinder, sexuell läggning, religion eller övertygelse⁷. Diskriminering på grund av ras eller etniskt

¹ Direktiv 2000/43/EG av den 29 juni 2000 om genomförandet av principen om likabehandling av personer oavsett deras ras eller etniska ursprung, EGT L 180, 19.7.2000, s. 22 och direktiv 2000/78/EG av den 27 november 2000 om inrättande av en allmän ram för likabehandling i arbetslivet, EGT L 303, 2.12.2000, s. 16.

² KOM(2007) 640.

³ KOM(2008) 412.

⁴ KOM(2008) 420.

⁵ [KOM (2008) XXX]

⁶ Direktiv 2004/113/EG av den 13 december 2004 om genomförande av principen om likabehandling av kvinnor och män när det gäller tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster, EUT L 373, 21.12.2004, s. 37.

⁷ Direktiv 2000/43/EG av den 29 juni 2000 om genomförandet av principen om likabehandling av personer oavsett deras ras eller etniska ursprung (EGT L 180, 19.7.2000) och rådets direktiv 2000/78/EG av den 27 november 2000 om inrättande av en allmän ram för likabehandling i arbetslivet (EGT L 303, 2.12.2000, s. 16).

ursprung är förbjuden i arbetslivet och när det gäller yrkesinriktad utbildning samt i fråga om socialt skydd, hälso- och sjukvård, utbildning och tillgång till varor och tjänster, inklusive bostäder, som är tillgängliga för allmänheten. Könsdiskriminering är förbjuden på samma områden med undantag för utbildning samt medier och reklam. Diskriminering på grund av ålder, religion och övertygelse, sexuell läggning och funktionshinder är dock förbjuden enbart i arbetslivet och när det gäller yrkesinriktad utbildning.

Direktiven 2000/43/EG och 2000/78/EG skulle ha införlivats i nationell lagstiftning senast 2003, med undantag för de bestämmelser som rör diskriminering på grund av ålder och funktionshinder. För dessa bestämmelser fanns möjlighet till förlängning i ytterligare tre år. En rapport om genomförandet av direktiv 2000/43/EG antogs av kommissionen 2006⁸ och en rapport om genomförandet av direktiv 2000/78/EG antogs den 19 juni 2008⁹. Alla medlemsstater utom en har införlivat dessa direktiv. Direktiv 2004/113/EG skulle ha införlivats senast i slutet av 2007.

Begreppen och bestämmelserna i detta förslag bygger i möjligaste mån på dem som ingår i gällande direktiv som antagits med stöd av artikel 13 i EG-fördraget.

Överensstämmelse med unionens övriga politik och mål

Detta förslag har utarbetats på grundval av den strategi för bekämpning av diskriminering som utvecklats sedan Amsterdamfördraget och överensstämmer med de övergripande målen för Europeiska unionen, särskilt Lissabonstrategin för tillväxt och sysselsättning och målen för gemenskapens process för socialt skydd och social integration. Förslaget kommer att bidra till att främja medborgarnas grundläggande rättigheter i linje med Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna.

2. SAMRÅD MED BERÖRDA PARTER OCH KONSEKVENSPANALYS

Samråd

Kommissionen har vid utarbetandet av detta direktiv försökt engagera alla berörda parter och se till att de som kan vilja yttra sig har fått möjlighet och tillräckligt med tid att göra det. Europeiska året för lika möjligheter för alla var ett utmärkt tillfälle att lyfta fram dessa frågor och stimulera till debatt.

Här bör särskilt nämnas det offentliga samrådet på nätet¹⁰, en näringslivsundersökning¹¹ samt ett skriftligt samråd och möten med arbetsmarknadens parter och icke-statliga organisationer på europeisk nivå som arbetar för ickediskriminering¹². Resultaten av det offentliga samrådet och samrådet med icke-statliga organisationer visade att det fanns stöd för införande av lagstiftning på EU-nivå för att stärka skyddet mot diskriminering. Vissa hävdade dock att det behövs specifika direktiv för diskrimineringsgrunderna funktionshinder och kön. Samrådet med den europeiska företagspanelen visade att företagen ansåg att det vore lämpligt att införa samma nivå på diskrimineringskyddet i hela EU. Arbetsgivarrepresentanterna motsatte sig i

⁸ KOM(2006) 643 slutlig.

⁹ KOM(2008) 225.

¹⁰ Resultaten av samrådet finns på:

http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/news/news_en.htm#rpc

¹¹ http://ec.europa.eu/yourvoice/ebtp/consultations/index_en.htm

¹² http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/org/imass_en.htm#ar

princip ny lagstiftning, eftersom de ansåg att det skulle leda till ökad byråkrati och högre kostnader, medan de fackliga organisationerna såg positivt på införande av ny lagstiftning.

Svaren på samrådet visade att det fanns en viss oro kring hur känsliga frågor skulle hanteras i ett nytt direktiv och att deltagarna inte alltid hade förstått gränserna för gemenskapens befogenheter. Synpunkterna har beaktats vid utarbetandet av förslaget till direktiv, där också gränserna för gemenskapens befogenheter uttryckligen anges. Gemenskapen har befogenhet att agera inom dessa gränser (enligt artikel 13 i EG-fördraget) och anser att åtgärder på EU-nivå är det bästa handlingsalternativet.

Svaren betonade också särskilda aspekter som rör diskriminering på grund av funktionshinder och de åtgärder som krävs för att motverka sådan diskriminering. Dessa åtgärder behandlas i en särskild artikel.

Vissa har framfört farhågor om att ett nytt direktiv skulle leda till ökade kostnader för företagen, men det bör framhållas att förslaget i stort bygger på begrepp som används i gällande direktiv och som man som näringsidkare bör ha stött på tidigare. När det gäller åtgärder mot diskriminering på grund av funktionshinder infördes begreppet ”rimliga anpassningsåtgärder” för företagen genom direktiv 2000/78/EG. I kommissionens förslag anges vilka faktorer som ska beaktas vid bedömningen av om en åtgärd ska anses vara ”rimlig” eller inte.

Det påpekades att direktiv 2000/78/EG till skillnad från de två andra direktiven inte kräver att medlemsstaterna inrättar organ för främjande av likabehandling. Man betonade också att problemet med diskriminering på flera grunder behöver angripas, t.ex. genom att det definieras som diskriminering och genom att effektiva åtgärder vidtas. Dessa frågor faller utanför direktivets tillämpningsområde, men det finns ingenting som hindrar att medlemsstaterna själva vidtar åtgärder.

Det framhölls också att direktiv 2004/113/EG inte ger ett lika omfattande skydd mot könsdiskriminering som direktiv 2000/43/EG och att detta bör åtgärdas i samband med införande av ny lagstiftning. Detta kommer inte att ske vid denna tidpunkt eftersom perioden för införlivandet av direktiv 2004/113/EG just har löpt ut. Kommissionen kommer dock att offentliggöra en rapport om direktivets genomförande 2010 och kan därefter vid behov lägga fram förslag om ändringar.

Extern experthjälp

En undersökning¹³ från 2006 visade dels att flertalet länder på de flesta av de undersökta områdena tillhandahåller ett rättsligt skydd i någon form som är mer långtgående än de gällande EU-kraven, dels att skyddets omfattning och natur varierar kraftigt mellan länderna. Undersökningen visade också att det är mycket få länder som på förhand gör konsekvensanalyser av diskrimineringslagstiftningen. I en annan undersökning¹⁴ behandlades förekomsten av diskriminering utanför arbetslivet i EU och potentiella (direkta och indirekta) kostnader för individer och för samhället som helhet.

Kommissionen har också använt rapporter från det europeiska nätverket för oberoende experter på ickediskriminering, särskilt en översikt över utvecklingen av

¹³ http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/pdf/pubst/stud/mapstrand1_en.pdf

¹⁴ Kommer att finnas på: http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/org/imass_en.htm

diskrimineringslagstiftning i EU¹⁵ och en undersökning om hur man bekämpar diskriminering på flera grunder¹⁶.

Här bör också nämnas resultaten av en särskild Eurobarometer-undersökning¹⁷ och en Eurobarometer-enkät från februari 2008¹⁸.

Konsekvensanalys

I konsekvensanalysen¹⁹ behandlas situationen när det gäller diskriminering utanför arbetslivet. Där dras slutsatsen att ickediskriminering visserligen är en av EU:s grundläggande värderingar, men att det rättsliga skydd som införts för att garantera dessa värderingar i praktiken varierar mellan medlemsstaterna och mellan olika diskrimineringsgrunder. De som riskerar att utsättas för diskriminering får därför ofta sämre förutsättningar att delta fullt ut i samhället och ekonomin, vilket får negativa konsekvenser både för individen och för samhället som helhet.

I rapporten fastställs tre mål som alla initiativ bör uppfylla:

- Ökat skydd mot diskriminering.
- Rättslig säkerhet för ekonomiska aktörer och utsatta individer i alla medlemsstater.
- Ökad social integration och ökat deltagande i samhället och ekonomin för alla.

Av de olika åtgärder som kan bidra till uppnåendet av målen valdes sex alternativ som skulle undersökas ytterligare: inga nya åtgärder på EU-nivå, självreglering, rekommendationer och ett eller flera direktiv som förbjuder diskriminering även utanför arbetslivet.

Medlemsstaterna kommer att behöva tillämpa FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionshinder, där vägran att vidta rimliga anpassningsåtgärder ingår i definitionen av diskriminering. En rättsligt bindande åtgärd som förbjuder diskriminering på grund av funktionshinder medför givetvis kostnader på grund av de anpassningsåtgärder som krävs, men skapar även fördelar tack vare att människor som idag utsätts för diskriminering får möjlighet att i ökad utsträckning delta i samhället och ekonomin.

I rapporten dras slutsatsen att det skulle vara lämpligt att med beaktande av subsidiaritetsprincipen och proportionalitetsprincipen utarbeta ett direktiv om diskriminering på flera grunder. Ett mindre antal medlemsstater har redan infört en nära nog heltäckande lagstiftning, och de flesta länder har någon form av mindre omfattande skydd. I hur hög grad den nationella lagstiftningen skulle behöva anpassas till de nya EU-bestämmelserna varierar därför.

Kommissionen har tagit emot ett stort antal klagomål om diskriminering inom försäkringsbranschen och banksektorn. När försäkringsbolag och banker använder ålder och funktionshinder som faktorer vid bedömningen av kundernas riskprofil innebär det inte

¹⁵ http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/public/pubst_en.htm#leg

¹⁶ http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/pdf/pubst/stud/multdis_en.pdf

¹⁷ Särskild Eurobarometer-undersökning nr 296 om diskriminering i EU:

http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/public/pubst_en.htm och http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb_special_en.htm

¹⁸ Flash Eurobarometer 232: http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_232_en.pdf

¹⁹ Kommer att finnas på: http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/org/imass_en.htm

nödvändigtvis diskriminering – det beror på vilken produkt det gäller. Kommissionen kommer att tillsammans med andra relevanta aktörer inleda en dialog med försäkringsbranschen och banksektorn för att skapa ökad samsyn på de områden där ålder eller funktionshinder är relevanta faktorer för utformningen och prissättningen på de produkter som tillhandahålls inom dessa sektorer.

3. RÄTTSLIGA ASPEKTER

Rättslig grund

Förslaget grundar sig på artikel 13.1 i EG-fördraget.

Subsidiaritet och proportionalitet

Subsidiaritetsprincipen är tillämplig, eftersom förslaget avser ett område där gemenskapen inte är ensam behörig. Målen för detta direktiv kan inte i tillräcklig utsträckning uppnås av medlemsstaterna eftersom endast en åtgärd på gemenskapsnivå kan garantera en miniminivå på skyddet mot diskriminering på grund av religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning i alla medlemsstater. En gemenskapsrättsakt skapar rättslig säkerhet kring företagets och medborgarnas rättigheter och skyldigheter, även när de flyttar från en medlemsstat till en annan. Erfarenheten från de direktiv som tidigare antagits med stöd av artikel 13.1 i EG-fördraget visar att de har lett till ett förbättrat diskrimineringskydd. I enlighet med proportionalitetsprincipen går de föreslagna ändringarna inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå de fastställda målen.

Nationella traditioner och tillvägagångssätt inom t.ex. hälso- och sjukvård, socialt skydd och utbildning har en tendens att skilja sig mer än inom sysselsättningsområdet. Här har olika nationella förutsättningar i samhället påverkat de val som gjorts.

De europeiska samhällenas mångfald är en av EU:s tillgångar, och denna mångfald ska respekteras i enlighet med subsidiaritetsprincipen. I frågor som rör utbildningens organisation och innehåll, erkännande av civilstånd eller familjerättslig ställning samt reproduktiva rättigheter och liknande bör beslut fattas på nationell nivå. Direktivet innebär därför inte att medlemsstaterna måste ändra gällande lagar och praxis på dessa områden. Direktivet påverkar inte heller nationella bestämmelser om kyrkors och andra religiösa sammanslutningars verksamhet eller deras ställning i förhållande till staten. Därför kommer till exempel medlemsstaterna även i fortsättningen att vara ensamma behöriga att besluta om selektiv antagning till skolor ska tillåtas eller förbjudas, om användning av religiösa symboler i skolan ska tillåtas eller förbjudas, om äktenskap mellan personer av samma kön ska erkännas samt om förhållandet mellan religiösa sammanslutningar och staten.

Val av regleringsform

Ett direktiv är den regleringsform som bäst tillgodoser behovet av en enhetlig miniminivå på diskrimineringskyddet i hela EU, samtidigt som de medlemsstater som vill införa eller bibehålla ett mer långtgående skydd än minimikraven kan göra det. Ett direktiv ger också medlemsstaterna möjlighet att välja de lämpligaste medlen för kontroll av efterlevnaden och de lämpligaste påföljderna. Tidigare erfarenheter på diskrimineringsområdet visar att ett direktiv är den lämpligaste regleringsformen.

Jämförelsetabell

Medlemsstaterna måste överlämna de nationella bestämmelser som införts för att införliva direktivet i nationell lagstiftning och en jämförelsetabell över dessa bestämmelser och detta direktiv till kommissionen.

Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES)

Detta är en text av betydelse för Europeiska ekonomiska samarbetsområdet och direktivet kommer att vara tillämpligt på de EES-länder som inte är EU-medlemsstater efter beslut av gemensamma EES-kommittén.

4. BUDGETKONSEKVENSER

Förslaget påverkar inte gemenskapens budget.

5. DETALJERAD FÖRKLARING AV BESTÄMMELSERNA

Artikel 1: Syfte

Det huvudsakliga syftet med direktivet är att bekämpa diskriminering på grund av religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning och att införa principen om likabehandling även utanför arbetslivet. Direktivet förbjuder inte sådan särbehandling på grund av kön som avses i artiklarna 13 och 141 i EG-fördraget och därtill hörande sekundärlagstiftning.

Artikel 2: Begreppet diskriminering

Definitionen av principen om likabehandling utgår från den definition som används i tidigare direktiv som antagits med stöd av artikel 13.1 i EG-fördraget [och EG-domstolens rättspraxis på området].

Direkt diskriminering innebär att en person behandlas annorlunda enbart på grund av sin ålder, sitt funktionshinder, sin religion eller övertygelse eller sin sexuella läggning. Indirekt diskriminering är mer komplex, eftersom det gäller regler eller förfaringssätt som verkar neutrala men som i praktiken missgynnar en person eller grupp med vissa särdrag. Den som utformat regeln eller förfaringssättet kanske inte har förutsett de praktiska konsekvenserna och det är därför inte relevant att tala om avsikt att diskriminera. Liksom i direktiven 2000/43/EG, 2000/78/EG och 2002/73/EG²⁰ kan indirekt diskriminering vara berättigad (om ”bestämmelsen, kriteriet eller förfaringssättet objektivt kan motiveras av ett berättigat mål och medlen för att uppnå detta mål är lämpliga och nödvändiga”).

Trakasserier är en form av diskriminering. Oönskat beteende kan anta olika former, t.ex. muntliga eller skriftliga yttranden, gester eller andra beteenden, men det måste vara sådant att en hotfull, fientlig, förnedrande, förödmjukande eller kränkande stämning skapas. Denna definition är densamma som i de övriga artikel 13-direktiven.

Vägran att vidta rimliga anpassningsåtgärder anses vara en form av diskriminering. Detta är i linje med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionshinder och överensstämmer med direktiv 2000/78/EG. Viss särbehandling på grund av ålder kan vara tillåten om sådan särbehandling kan motiveras av ett berättigat mål och medlen för att uppnå

²⁰ EGT L 269, 5.10.2002.

detta mål är lämpliga och nödvändiga (prövning mot proportionalitetsprincipen). I de gällande artikel 13-direktiven medges undantag från förbudet mot direkt diskriminering om det gäller ”ett verkligt och avgörande yrkeskrav”. Dessutom medges undantag för särbehandling på grund av ålder och, för diskrimineringsgrunden kön, när det gäller tillgång till varor och tjänster. Detta förslag gäller inte arbetslivet; dock bör särbehandling på de områden som avses i artikel 3 tillåtas. Eftersom undantagen från den allmänna principen om likabehandling bör vara snävt begränsade är det dock nödvändigt att göra en dubbel prövning med avseende på dels ett berättigat mål, dels proportionella medel (dvs. de minst diskriminerande medlen).

En särskild bestämmelse införs för försäkringstjänster och banktjänster, eftersom ålder och funktionshinder kan vara viktiga faktorer vid riskbedömningen för vissa produkter och därför påverkar priset. Om försäkringsbolaget inte får beakta ålder och funktionshinder överhuvudtaget skulle merkostnader drabba resten av försäkringstagarna, vilket skulle leda till högre kostnader överlag och ett sämre försäkringsskydd för konsumenterna. Faktorerna ålder och funktionshinder får beaktas på grundval av korrekta statistiska uppgifter.

Detta direktiv påverkar inte de åtgärder som föreskrivs i nationell lagstiftning och som rör den allmänna säkerheten, ordningens bevarande, förebyggande av brott samt skydd för hälsa och andra personers fri- och rättigheter.

Artikel 3: Tillämpningsområde

Diskriminering på grund av religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning förbjuds inom både den offentliga och den privata sektorn när det gäller följande:

- Socialt skydd, inklusive social trygghet samt hälso- och sjukvård.
- Sociala förmåner.
- Utbildning.
- Tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster som är tillgängliga för allmänheten, inklusive bostäder.

Beträffande tillgång till varor och tjänster är det enbart yrkesmässig eller kommersiell verksamhet som omfattas av direktivet. Det gör däremot inte transaktioner mellan individer när de agerar som privatpersoner. Uthyrning av rum i ett privat hus behandlas alltså inte på samma sätt som uthyrning av rum på hotell. De olika områdena omfattas av direktivet enbart i den mån sakfrågan faller inom gemenskapens behörighet. Det är således medlemsstaterna som ansvarar för att organisera utbildningssystemen och deras verksamhet och fastställa innehållet i undervisningen, även att organisera utbildning för personer med funktionshinder. Medlemsstaterna får också tillåta särbehandling i fråga om tillträde till läroanstalter som är baserade på religion eller övertygelse. En skola kan t.ex. anordna ett evenemang för barn i en viss ålder, och en religiös skola kan anordna utfärder med ett religiöst tema.

Det framhålls att frågor som rör civilstånd och familjerättslig ställning (inbegripet adoption) faller utanför direktivets tillämpningsområde. Det gäller även reproduktiva rättigheter. Medlemsstaterna får själva besluta om att införa och erkänna *juridiskt* registrerade

partnerskap. Om sådana partnerskap i nationell lagstiftning anses vara jämförbara med förhållandet mellan makar gäller dock principen om likabehandling.²¹

I artikel 3 föreskrivs att direktivet inte påverkar nationell lagstiftning som rör statens och dess institutioners sekulära natur eller religiösa sammanslutningars ställning. Medlemsstaterna kan således välja om de vill tillåta eller förbjuda användning av religiösa symboler i skolan. Särbehandling på grund av nationalitet omfattas inte heller av direktivet.

Artikel 4: Likabehandling av personer med funktionshinder

Åtgärder ska vidtas för att säkerställa faktisk tillgång för personer med funktionshinder till socialt skydd, sociala förmåner, hälso- och sjukvård, utbildning samt tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster som är tillgängliga för allmänheten, inklusive bostäder. Denna skyldighet är begränsad, eftersom undantag görs om det skulle innebära en oproportionell börda eller kräva omfattande förändringar av varan eller tjänsten.

I vissa fall kan individuella anpassningsåtgärder krävas för att skapa faktisk tillgång för en viss person med funktionshinder. Som anges ovan gäller detta bara om det inte innebär en oproportionell börda. Några exempel ges på faktorer som kan beaktas vid bedömningen av om bördan är oproportionell eller inte, så att hänsyn kan tas till situationen för små och medelstora företag och mikroföretag.

Begreppet ”rimliga anpassningsåtgärder” infördes i arbetslivet genom direktiv 2000/78/EG, och medlemsstaterna och företagen har därför viss erfarenhet av att tillämpa det. Vad som är lämpligt för ett stort företag eller ett offentligt organ kanske inte fungerar för ett litet eller medelstort företag. Kravet att vidta rimliga anpassningsåtgärder gäller inte bara ändringar av den fysiska miljön, utan kan även innebära att man erbjuder ett alternativt sätt att tillhandahålla en tjänst.

Artikel 5: Positiv särbehandling och särskilda åtgärder

Denna bestämmelse är gemensam för alla artikel 13-direktiv. Det är tydligt att formella bestämmelser i vissa fall inte leder till lika rättigheter och lika möjligheter i praktiken. Det kan vara nödvändigt att vidta särskilda åtgärder för att förebygga och åtgärda brister i detta avseende. Medlemsstaterna har olika traditioner och sedvänjor när det gäller sådana insatser, och denna artikel innebär att medlemsstaterna får, men inte måste, införa bestämmelser om positiv särbehandling och särskilda åtgärder.

Artikel 6: Minimikrav

Denna bestämmelse är gemensam för alla artikel 13-direktiv. Den innebär att medlemsstaterna får tillhandahålla en högre skyddsnivå än den som anges i direktivet och föreskriver att genomförandet av direktivet inte får leda till att det skydd mot diskriminering som redan finns i medlemsstaterna inskränks.

Artikel 7: Tillvaratagande av rättigheter

Denna bestämmelse är gemensam för alla artikel 13-direktiv. Människor bör få möjlighet att tillvarata rätten till likabehandling. I denna artikel föreskrivs därför att personer som anser att de har utsatts för diskriminering bör få tillgång till administrativa eller rättsliga förfaranden

²¹ EG-domstolens dom av den 1 april 2008 i mål C-267/06, Tadao Maruko.

även efter det att den situation i vilken diskrimineringen uppges ha förekommit har upphört. Detta är i linje med EG-domstolens dom i Coote-målet²².

Rätten till ett effektivt rättsligt skydd stärks genom att organisationer som har ett berättigat intresse av att motverka diskriminering tillåts att bistå personer som utsatts för diskriminering i rättsliga eller administrativa förfaranden. Bestämmelsen påverkar inte nationella regler om tidsfrister för att väcka talan.

Artikel 8: Bevisbörda

Denna bestämmelse är gemensam för alla artikel 13-direktiv. I rättsliga förfaranden gäller som allmän regel att påståenden måste kunna bevisas. I diskrimineringsärenden är det dock ofta ytterst svårt att få fram de bevis som krävs, eftersom de ofta innehas av den svarande parten. Att detta är ett problem har konstaterats av EG-domstolen²³ och av gemenskapens lagstiftare i direktiv 97/80/EG²⁴.

Omvänd bevisbörda gäller i alla ärenden om påstådd överträdelse av principen om likabehandling, även de som rör föreningar och organisationer enligt artikel 7.2. Som i de tidigare direktiven gäller omvänd bevisbörda inte i situationer där straffrättsliga bestämmelser åberopas för att väcka åtal i diskrimineringsärenden.

Artikel 9: Repressalier

Denna bestämmelse är gemensam för alla artikel 13-direktiv. Ett effektivt rättsligt skydd måste omfatta skydd mot repressalier. Utsatta personer kan avskräckas från att utöva sina rättigheter på grund av risken för repressalier, och det är därför nödvändigt att skydda individer mot eventuella negativa konsekvenser av att de utövar sina rättigheter enligt direktivet. Denna artikel finns även i direktiven 2000/43/EG och 2000/78/EG.

Artikel 10: Spridning av information

Denna bestämmelse är gemensam för alla artikel 13-direktiv. Både erfarenheten och olika undersökningar visar att allmänheten är dåligt eller otillräckligt informerad om sina rättigheter. Ju effektivare systemet för offentlig information och förebyggande verksamhet är, desto mindre blir behovet av åtgärder i enskilda fall. Här upprepas motsvarande bestämmelser i direktiv 2000/43/EG, 2000/78/EG och 2002/113/EG.

Artikel 11: Dialog med berörda parter

Denna bestämmelse är gemensam för alla artikel 13-direktiv. Den syftar till att främja dialog mellan relevanta offentliga myndigheter och organ som t.ex. icke-statliga organisationer som har ett berättigat intresse av att motverka diskriminering på grund av religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning. En liknande bestämmelse finns i tidigare direktiv mot diskriminering.

Artikel 12: Organ för främjande av likabehandling,

Denna bestämmelse är gemensam för två artikel 13-direktiv. Enligt artikeln ska medlemsstaterna på nationell nivå inrätta ett eller flera organ för främjande av likabehandling

²² Mål C-185/97, REG. 1988, s. I-5199.

²³ Mål 109/88, REG. 1989, s. I-03199.

²⁴ EGT L 14, 20.1.1998.

av alla personer oavsett religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning.

Där upprepas de bestämmelser i direktiv 2000/43/EG som rör tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster, och artikeln grundar sig på motsvarande bestämmelser i direktiven 2002/73/EG²⁵ och 2004/113/EG. Där fastställs minimibefogenheter för de organ på nationell nivå som ska agera självständigt för att främja principen om likabehandling. Medlemsstaterna får besluta att dessa organ ska vara befintliga organ som inrättats enligt tidigare direktiv.

Det är både svårt och dyrt för individer att vidta rättsliga åtgärder om de anser att de har utsatts för diskriminering. En viktig roll för organen för främjande av likabehandling är att ge oberoende stöd till personer som utsatts för diskriminering. De måste också kunna göra oberoende undersökningar om diskriminering och offentliggöra rapporter och rekommendationer om frågor som rör diskriminering.

Artikel 13: Efterlevnad av bestämmelserna

Denna bestämmelse är gemensam för alla artikel 13-direktiv. Likabehandling omfattar avskaffande av diskriminering som beror på lagar och andra författningar, och därför åläggs medlemsstaterna i direktivet att upphäva sådana bestämmelser. Liksom i tidigare lagstiftning föreskrivs det i direktivet att alla bestämmelser som strider mot principen om likabehandling ska eller måste kunna ogiltigförklaras eller ändras, om de ifrågasätts.

Artikel 14: Påföljder

Denna bestämmelse är gemensam för alla artikel 13-direktiv. I linje med EG-domstolens rättspraxis²⁶ fastställs att det inte får finnas någon övre gräns för den ersättning som ska betalas ut om principen om likabehandling inte följs. Denna bestämmelse innebär inte något krav att införa straffrättsliga påföljder.

Artikel 15: Genomförande

Denna bestämmelse är gemensam för alla artikel 13-direktiv. Där fastställs att medlemsstaterna inom två år ska införliva direktivet i sin nationella lagstiftning och överlämna texterna till dessa bestämmelser till kommissionen. Medlemsstaterna får föreskriva att skyldigheten att skapa faktisk tillgång för personer med funktionshinder inte ska börja gälla förrän fyra år efter det att direktivet antagits.

Artikel 16: Rapport

Denna bestämmelse är gemensam för alla artikel 13-direktiv. Den innebär att kommissionen på grundval av information från medlemsstaterna ska rapportera till Europaparlamentet och rådet om tillämpningen av direktivet. Vid utarbetandet av rapporten ska kommissionen beakta de synpunkter som förts fram av arbetsmarknadens parter, relevanta icke-statliga organisationer och EU:s byrå för grundläggande rättigheter.

Artikel 17: Ikraftträdande

²⁵ Rådets direktiv 2002/73/EG om ändring av rådets direktiv 76/207/EEG om genomförandet av principen om likabehandling av kvinnor och män i fråga om tillgång till anställning, yrkesutbildning och befordran samt arbetsvillkor, EGT L 269, 5.10.2002, s. 15.

²⁶ Mål C-180/95, Draehmpaehl, REG 1997, s. I-2195, och mål C-271/91, Marshall, REG 1993, s. I-4367.

Denna bestämmelse är gemensam för alla artikel 13-direktiv. Direktivet kommer att träda i kraft samma dag som det offentliggörs i *Europeiska unionens officiella tidning*.

Artikel 18: Adressater

Denna bestämmelse är gemensam för alla artikel 13-direktiv. Där anges att direktivet riktar sig till medlemsstaterna.

Förslag till

RÅDETS DIREKTIV

om genomförande av principen om likabehandling av personer oavsett religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning

EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR ANTAGIT DETTA DIREKTIV

med beaktande av fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen, särskilt artikel 13.1,

med beaktande av kommissionens förslag²⁷,

med beaktande av Europaparlamentets yttrande²⁸,

med beaktande av Europeiska ekonomiska och sociala kommitténs yttrande²⁹,

med beaktande av Regionkommitténs yttrande³⁰, och

av följande skäl:

- (1) Enligt artikel 6 i fördraget om Europeiska unionen bygger Europeiska unionen på principerna om frihet, demokrati och respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna och på rättsstatsprincipen, vilka principer är gemensamma för medlemsstaterna, och unionen ska som allmänna principer för gemenskapsrätten respektera de grundläggande rättigheterna, såsom de garanteras i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna och såsom de följer av medlemsstaternas gemensamma konstitutionella traditioner.
- (2) Rätten till likställdhet inför lagen och skydd mot diskriminering för alla och envar är grundläggande rättigheter som erkänns i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, i FN:s konvention om avskaffandet av all slags diskriminering av kvinnor, i den internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, i FN:s konventioner om medborgerliga och politiska rättigheter och om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionshinder samt i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna och i den europeiska sociala stadgan, vilka har undertecknats av alla medlemsstater. I FN:s konvention om

²⁷ EUT C [...], [...], s. [...].

²⁸ EUT C [...], [...], s. [...].

²⁹ EUT C [...], [...], s. [...].

³⁰ EUT C [...], [...], s. [...].

rättigheter för personer med funktionshinder anges det att vägran att vidta rimliga anpassningsåtgärder ingår i definitionen av diskriminering.

- (3) Detta direktiv följer de grundläggande rättigheter och principer som framför allt erkänns i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna. I artikel 10 i stadgan erkänns rätten till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. I artikel 21 förbjuds diskriminering, även på grund av religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning. I artikel 26 erkänns rätten för personer med funktionshinder att få del av åtgärder som syftar till att säkerställa deras oberoende.
- (4) Europeiska handikappåret 2003, Europeiska året för lika möjligheter för alla 2007 och Europeiska året för interkulturell dialog 2008 har visat att diskriminering fortfarande förekommer, men har också lyft fram de fördelar som mångfald innebär.
- (5) Vid Europeiska rådets möte i Bryssel den 14 december 2007 uppmanades medlemsstaterna att förstärka sina insatser för att förebygga och bekämpa diskriminering både i arbetslivet och på andra områden³¹.
- (6) Europaparlamentet har begärt att skyddet mot diskriminering i Europeiska unionen ska utökas³².
- (7) Europeiska kommissionen har i sitt meddelande ”En förnyad social agenda: Möjligheter, tillgång och solidaritet i framtidens Europa”³³ åter slagit fast att det i ett samhälle där alla människor anses ha lika värde inte bör förekomma några artificiella hinder eller diskriminering som hindrar människor från att utnyttja dessa möjligheter.
- (8) Gemenskapen har antagit tre rättsakter³⁴ på grundval av artikel 13.1 i EG-fördraget för att förebygga och bekämpa diskriminering på grund av kön, ras och etniskt ursprung, religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning. Dessa instrument har visat hur viktig lagstiftning är för kampen mot diskriminering. I direktiv 2000/78/EG fastställs en allmän ram för likabehandling i arbetslivet oavsett religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning. Det finns dock stora skillnader mellan medlemsstaterna när det gäller hur skyddet mot diskriminering på dessa grunder utanför arbetslivet är utformat och vilken omfattning det har.
- (9) Lagstiftningen bör därför förbjuda diskriminering på grund av religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning på en rad olika områden utanför arbetslivet, inbegripet socialt skydd, utbildning och tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster, inklusive bostäder. Lagstiftningen bör föreskriva åtgärder som syftar till att skapa lika tillgång till de områden som omfattas av direktivet för personer med funktionshinder.
- (10) Direktiv 2000/78/EG förbjuder diskriminering när det gäller tillgång till yrkesinriktad utbildning. Detta skydd måste utvidgas genom att diskriminering förbjuds även när det gäller utbildning som inte anses vara yrkesinriktad.

³¹ Ordförandeskapets slutsatser från Europeiska rådets möte i Bryssel den 14 december 2007, punkt 50.

³² Resolution av den 20 maj 2008 P6_TA-PROV(2008)0212.

³³ KOM(2008) 412.

³⁴ Direktiven 2000/43/EG, 2000/78/EG och 2004/113/EG.

- (11) Detta direktiv bör inte påverka medlemsstaternas befogenheter i fråga om utbildning, social trygghet och hälso- och sjukvård. Det bör inte heller påverka medlemsstaternas väsentliga roll och stora beslutsbefogenheter när det gäller att tillhandahålla, beställa och organisera tjänster av allmänt ekonomiskt intresse.
- (12) Diskriminering innefattar direkt och indirekt diskriminering, trakasserier, föreskrift att diskriminera samt vägran att vidta rimliga anpassningsåtgärder.
- (13) Vid genomförandet av principen om likabehandling oavsett religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning bör gemenskapen i enlighet med artikel 3.2 i EG-fördraget sträva efter att undanröja bristande jämställdhet mellan kvinnor och män och främja jämställdhet mellan dem, i synnerhet som kvinnor ofta utsätts för flera olika former av diskriminering.
- (14) Bedömningen av händelser som ger anledning att anta att det har förekommit direkt eller indirekt diskriminering bör även i fortsättningen vara en fråga för nationella rättsliga instanser eller andra behöriga organ, i enlighet med nationell lagstiftning eller praxis. Särskilt vad gäller indirekt diskriminering kan sådana regler innebära att alla medel, inklusive statistiska bevis, används för att fastställa att diskriminering föreligger.
- (15) Försäkringstekniska faktorer och riskfaktorer som rör funktionshinder och ålder används i samband med tillhandahållande av försäkringstjänster, banktjänster och andra finansiella tjänster. Detta bör inte betraktas som diskriminering om faktorerna kan visas vara avgörande för riskbedömningen.
- (16) Alla individer har rätt att fritt sluta avtal, inbegripet rätt att välja avtalspart för en transaktion. Detta direktiv bör inte tillämpas på individers ekonomiska transaktioner när de inte utgör en yrkesmässig eller kommersiell verksamhet för dem.
- (17) Samtidigt som diskriminering förbjuds är det viktigt att andra grundläggande fri- och rättigheter respekteras, bland annat skyddet för privatliv och familjeliv och transaktioner som utförs i det sammanhanget samt religionsfrihet och föreningsfrihet. Detta direktiv påverkar inte tillämpningen av nationella lagar om civilstånd eller familjerättslig ställning, inbegripet reproduktiva rättigheter. Det påverkar inte heller statens och dess institutioners och organs respektive undervisningens sekulära natur.
- (18) Medlemsstaterna ansvarar för att organisera utbildningssystemen och fastställa innehållet i undervisningen. I kommissionens meddelande "Förbättrad kompetens för framtiden: En agenda för europeiskt samarbete om skolor" betonas behovet av att fästa särskild uppmärksamhet vid utsatta barn och barn som har behov av särskilt stöd i undervisningen. Medlemsstaterna får tillåta särbehandling i fråga om tillträde till läroanstalter som är baserade på religion eller övertygelse. Medlemsstaterna får också välja om de vill tillåta eller förbjuda användning av religiösa symboler i skolan.
- (19) Europeiska unionen har i sin förklaring nr 11 om kyrkors och konfessionslösa organisationers ställning, fogad till slutakten till Amsterdamfördraget, uttryckligen uttalat att den respekterar och inte ingriper i kyrkors och religiösa sammanslutningars och samfunds ställning i medlemsstaterna enligt nationell rätt samt att den även respekterar filosofiska och konfessionslösa organisationers ställning. Åtgärder som syftar till att se till att personer med funktionshinder har ickediskriminerande faktisk

tillgång till de områden som omfattas av detta direktiv är viktiga för att säkerställa lika rättigheter och lika möjligheter i praktiken. I vissa fall kan dessutom individuella åtgärder för rimlig anpassning behöva vidtas för att säkerställa sådan tillgång för personer med funktionshinder. I ingetdera fallet krävs dock att åtgärder vidtas som skulle medföra en oproportionell börda. Vid bedömningen av om bördan är oproportionell ska en rad faktorer beaktas, bland annat organisationens storlek, art och resurser. Principen om rimlig anpassning föreskrivs i direktiv 2000/78/EG och i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionshinder.

- (20) Rättsliga krav³⁵ och standarder för tillgänglighet har fastställts på europeisk nivå på vissa områden, och i artikel 16 i rådets förordning (EG) nr 1083/2006 av den 11 juli 2006 om allmänna bestämmelser för Europeiska regionala utvecklingsfonden, Europeiska socialfonden och Sammanhållningsfonden samt om upphävande av förordning (EG) nr 1260/1999³⁶ föreskrivs att tillgänglighet för funktionshindrade är ett av de kriterier som ska uppfyllas vid utformningen av de insatser som samfinansieras av fonderna. Rådet har också betonat behovet av åtgärder för att säkerställa tillgång till kulturell infrastruktur och kulturell verksamhet för personer med funktionshinder³⁷.
- (21) Förbudet mot diskriminering bör inte hindra att medlemsstater behåller eller antar bestämmelser för att förhindra eller kompensera för att en grupp av personer missgynnas på grund av sin religion eller övertygelse, sitt funktionshinder, sin ålder eller sin sexuella läggning. Sådana bestämmelser kan tillåta organisationer avsedda för personer som tillhör en viss religion eller har vissa övertygelser, har ett visst funktionshinder, är av en viss ålder eller har en viss sexuell läggning, om deras huvudsakliga syfte är att främja att dessa personers särskilda behov tillgodoses.
- (22) I detta direktiv fastställs minimikrav, vilket ger medlemsstaterna möjlighet att införa eller behålla mer förmånliga bestämmelser. Genomförandet av detta direktiv bör inte kunna åberopas som skäl till inskränkningar i det skydd som för närvarande finns i varje medlemsstat.
- (23) Personer som har utsatts för diskriminering på grund av religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning bör tillförsäkras ett lämpligt rättsligt skydd. För att förbättra skyddet bör föreningar, organisationer och andra juridiska personer ges befogenhet att delta i rättsliga och/eller administrativa förfaranden, även på den utsatta personens vägnar eller för att stödja denne, utan att detta påverkar tillämpningen av de nationella regler som rör ombud och försvar vid domstol.
- (24) För att principen om likabehandling ska kunna tillämpas effektivt måste reglerna om bevisbördan anpassas på så sätt att bevisbördan övergår till den svarande när det föreligger ett prima facie-fall av diskriminering. Det åligger dock inte den svarande att bevisa att den klagande tillhör en viss religion eller har vissa övertygelser, har ett visst funktionshinder, är av en viss ålder eller har en viss sexuell läggning.

³⁵ Förordningarna (EG) nr 1107/2006 och (EG) nr 1371/2007.

³⁶ EUT L 210, 31.7.2006, s. 25. Förordningen senast ändrad genom förordning (EG) nr 1989/2006 (EUT L 411, 30.12.2006, s. 6).

³⁷ EUT C 134, 7.6.2003, s. 7.

- (25) För att principen om likabehandling ska kunna genomföras i praktiken krävs ett lämpligt rättsligt skydd mot repressalier.
- (26) Rådet uppmanade i sin resolution om uppföljningen till Europeiska året för lika möjligheter för alla (2007) de civila samhället, inbegripet organisationer som företräder människor som riskerar att utsättas för diskriminering, arbetsmarknadens parter och olika berörda parter, att delta i utarbetandet av åtgärder och program som syftar till att förebygga diskriminering och främja lika rättigheter och lika möjligheter på såväl europeisk som nationell nivå.
- (27) Erfarenheterna av tillämpningen av direktiven 2000/43/EG och 2004/113/EG visar att skyddet mot diskriminering på de grunder som omfattas av detta direktiv skulle stärkas om det fanns ett eller flera organ i varje medlemsstat som har till uppgift att analysera problemen, undersöka möjliga lösningar och ge konkret stöd till personer som utsatts för diskriminering.
- (28) Dessa organ bör när de utövar sina befogenheter och fullgör sina skyldigheter enligt direktivet arbeta på ett sätt som överensstämmer med de s.k. Parisprinciperna som antagits av FN i fråga om den ställning och den funktion som de nationella institutionerna för skydd och främjande av de mänskliga rättigheterna har.
- (29) Medlemsstaterna bör föreskriva effektiva, proportionella och avskräckande påföljder för åsidosättande av skyldigheterna enligt detta direktiv.
- (30) I enlighet med subsidiaritetsprincipen och proportionalitetsprincipen i artikel 5 i EG-fördraget kan målet för detta direktiv, nämligen att säkerställa en gemensam hög skyddsnivå mot diskriminering i alla medlemsstater, inte i tillräcklig utsträckning uppnås av medlemsstaterna, och det kan därför, på grund av den föreslagna åtgärdens omfattning och verkningar, bättre uppnås på gemenskapsnivå. Detta direktiv går inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå detta mål.
- (31) I enlighet med punkt 34 i det interinstitutionella avtalet om bättre lagstiftning uppmanas medlemsstaterna att för egen del och i gemenskapens intresse upprätta egna tabeller som så långt det är möjligt visar överensstämmelsen mellan detta direktiv och de bestämmelser som antas för att införliva direktivet samt att offentliggöra dessa tabeller.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

Kapitel 1

ALLMÄNNA BESTÄMMELSER

Artikel 1 *Syfte*

I detta direktiv fastställs bestämmelser för bekämpning av diskriminering på grund av religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning, för att principen om likabehandling ska kunna genomföras i medlemsstaterna på andra områden än arbetslivet.

Artikel 2
Begreppet diskriminering

1. I detta direktiv avses med principen om likabehandling att det inte får förekomma någon direkt eller indirekt diskriminering på någon av de grunder som anges i artikel 1.

2. Vid tillämpningen av punkt 1 ska följande gälla:

a) Direkt diskriminering ska anses förekomma när en person på någon av de grunder som anges i artikel 1 behandlas mindre förmånligt än en annan person behandlas, har behandlats eller skulle ha behandlats i en jämförbar situation.

b) Indirekt diskriminering ska anses förekomma när en skenbart neutral bestämmelse eller ett skenbart neutralt kriterium eller förfaringssätt särskilt missgynnar personer som tillhör en viss religion eller har vissa övertygelser, har ett visst funktionshinder, är av en viss ålder eller har en viss sexuell läggning jämfört med andra personer, om inte bestämmelsen, kriteriet eller förfaringssättet objektivt kan motiveras av ett berättigat mål och medlen för att uppnå detta mål är lämpliga och nödvändiga.

3. Trakasserier ska anses vara diskriminering enligt punkt 1 när ett oönskat beteende som har samband med någon av de grunder som anges i artikel 1 syftar till eller leder till att en persons värdighet kränks och att en hotfull, fientlig, förnedrande, förödmjukande eller kränkande stämning skapas.

4. En föreskrift att diskriminera en person på någon av de grunder som anges i artikel 1 ska anses vara diskriminering enligt punkt 1.

5. Vägran att i ett enskilt fall vidta rimliga anpassningsåtgärder för personer med funktionshinder enligt artikel 4.1 b i detta direktiv ska anses utgöra diskriminering enligt punkt 1.

6. Trots vad som sägs i punkt 2 får medlemsstaterna föreskriva att särbehandling på grund av ålder inte ska utgöra diskriminering om särbehandlingen inom ramen för nationell rätt kan motiveras av ett berättigat mål och medlen för att uppnå detta mål är lämpliga och nödvändiga. I synnerhet utesluter detta direktiv inte att särskilda åldersgränser fastställs för tillgång till utbildning och vissa varor och tjänster.

7. Trots vad som sägs i punkt 2 får medlemsstaterna inom sektorn för finansiella tjänster tillåta proportionell särbehandling om ålder eller funktionshinder för den berörda produkten är en avgörande faktor vid riskbedömning på grundval av relevanta och korrekta försäkringstekniska och statistiska uppgifter.

8. Detta direktiv ska inte påverka de åtgärder som föreskrivs i nationell lagstiftning och som är nödvändiga i ett demokratiskt samhälle för den allmänna säkerheten, ordningens bevarande, förebyggande av brott samt skydd för hälsa och andra personers fri- och rättigheter.

Artikel 3
Tillämpningsområde

1. Inom ramen för gemenskapens befogenheter ska diskrimineringsförbudet gälla alla personer, såväl inom den offentliga som den privata sektorn, inklusive offentliga organ, i fråga om följande:

a) Socialt skydd, inklusive social trygghet samt hälso- och sjukvård.

b) Sociala förmåner.

c) Utbildning.

d) Tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster som är tillgängliga för allmänheten, inklusive bostäder.

Led d ska gälla individer endast när de bedriver yrkesmässig kommersiell verksamhet.

2. Detta direktiv ska inte påverka tillämpningen av nationella lagar om civilstånd eller familjerättslig ställning och reproduktiva rättigheter.

3. Detta direktiv ska inte påverka medlemsstaternas ansvar för innehållet i undervisningen, verksamheten och organisationen av utbildningssystemen, även tillhandahållande av undervisning för elever med behov av särskilt stöd. Medlemsstaterna får tillåta särbehandling i fråga om tillträde till läroanstalter som är baserade på religion eller övertygelse.

4. Detta direktiv ska inte påverka de åtgärder som föreskrivs i nationell lagstiftning för att säkerställa statens och dess institutioners och organs respektive undervisningens sekulära natur eller som rör den ställning som kyrkor och andra sammanslutningar som är baserade på religion eller övertygelse har. Direktivet ska inte heller påverka nationell jämställdhetslagstiftning.

5. Detta direktiv ska inte omfatta särbehandling på grund av nationalitet och påverkar inte bestämmelser och villkor för inresa till och bosättning på medlemsstaternas territorium för tredjelandsmedborgare och statslösa personer, eller sådan behandling som beror på tredjelandsmedborgares och statslösa personers rättsliga ställning.

Artikel 4
Likabehandling av personer med funktionshinder

1. För att säkerställa att principen om likabehandling av personer med funktionshinder följs ska följande gälla:

a) De åtgärder som är nödvändiga för att se till att personer med funktionshinder har ickediskriminerande faktisk tillgång till socialt skydd, sociala förmåner, hälso- och sjukvård, utbildning samt tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster som är tillgängliga för allmänheten, inklusive bostäder och färdmedel, ska vidtas i förebyggande syfte, även genom lämpliga ändringar eller anpassningsåtgärder. Sådana åtgärder bör inte medföra en oproportionell börda eller kräva grundläggande ändringar av det sociala skyddet, de sociala förmånerna, hälso- och sjukvården, undervisningen eller de berörda varorna och tjänsterna eller kräva att alternativ till dessa tillhandahålls.

b) Trots skyldigheten att skapa ickediskriminerande faktisk tillgång ska rimliga anpassningsåtgärder vid behov vidtas i enskilda fall, såvida det inte medför en oproportionell börda.

2. Vid bedömningen av om de åtgärder som behöver vidtas för att följa punkt 1 skulle medföra en oproportionell börda ska särskild hänsyn tas till organisationens storlek, art och resurser, beräknade kostnader, varornas och tjänsternas livslängd och den möjliga nyttan av bättre tillgång för personer med funktionshinder. Om denna börda i tillräcklig grad kompenseras genom åtgärder som redan ingår i den berörda medlemsstatens politik för likabehandling ska den inte anses oproportionell.

3. Detta direktiv ska inte påverka de bestämmelser i gemenskapslagstiftningen eller nationella bestämmelser som rör tillgång till särskilda varor eller tjänster.

Artikel 5

Positiv särbehandling och särskilda åtgärder

I syfte att säkerställa lika rättigheter och lika möjligheter i praktiken får principen om likabehandling inte hindra en medlemsstat från att behålla eller besluta om särskilda åtgärder för att förhindra att personer missgynnas på grund av religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning, eller att kompensera för ett sådant missgynnande.

Artikel 6

Minimikrav

1. Medlemsstaterna får införa eller behålla bestämmelser som är mer fördelaktiga när det gäller att upprätthålla principen om likabehandling än de som anges i detta direktiv.

2. Genomförandet av detta direktiv får under inga omständigheter utgöra skäl för att inskränka det skydd mot diskriminering som redan finns i medlemsstaterna på de områden som omfattas av detta direktiv.

KAPITEL II

RÄTTSLIGA MEDEL OCH EFTERLEVNAD AV BESTÄMMELSERNA

Artikel 7

Tillvaratagande av rättigheter

1. Medlemsstaterna ska säkerställa att alla som anser sig förfördelade på grund av att principen om likabehandling inte har tillämpats på dem har tillgång till rättsliga och/eller administrativa förfaranden, inbegripet, när de anser det lämpligt, förlikningsförfaranden, för att säkerställa efterlevnaden av skyldigheterna enligt detta direktiv, även efter det att den situation i vilken diskrimineringen uppges ha förekommit har upphört.

2. Medlemsstaterna ska säkerställa att föreningar, organisationer eller andra juridiska personer som har ett berättigat intresse av att säkerställa att bestämmelserna i detta direktiv efterlevs får, på den klagandes vägnar eller för att stödja denne, med hans eller hennes tillstånd, delta i sådana rättsliga och/eller administrativa förfaranden som finns för att säkerställa efterlevnaden av skyldigheterna enligt detta direktiv.

3. Punkterna 1 och 2 ska inte påverka tillämpningen av nationella regler om tidsfrister för att väcka talan när det gäller principen om likabehandling.

Artikel 8 Bevisbörda

1. Medlemsstaterna ska i enlighet med sina nationella rättssystem vidta nödvändiga åtgärder för att se till att den svarande är skyldig att bevisa att det inte föreligger något brott mot likabehandlingsprincipen när personer, som anser sig förfördelade på grund av att likabehandlingsprincipen inte har tillämpats på dem, inför domstol eller annan behörig myndighet lägger fram sådana fakta som ger anledning att anta att det har förekommit direkt eller indirekt diskriminering.

2. Punkt 1 ska inte förhindra att medlemsstaterna inför bevisregler som är fördelaktigare för den klagande.

3. Punkt 1 ska inte tillämpas på straffrättsliga förfaranden.

4. Medlemsstaterna behöver inte tillämpa punkt 1 på förfaranden där det åligger domstolen eller det behöriga organet att utreda fakta i målet.

5. Punkterna 1, 2, 3 och 4 ska också tillämpas på förfaranden som inleds enligt artikel 7.2.

Artikel 9 Repressalier

Medlemsstaterna ska i sina rättsordningar införa nödvändiga bestämmelser för att skydda enskilda mot ogynnsam behandling eller ogynnsamma följder på grund av klagomål eller förfaranden för att se till att principen om likabehandling följs.

Artikel 10 Spridning av information

Medlemsstaterna ska se till att på lämpligt sätt och på hela sitt territorium informera berörda personer om de bestämmelser som antas enligt detta direktiv och om relevanta bestämmelser som redan gäller.

Artikel 11 Dialog med berörda parter

Medlemsstaterna ska i syfte att främja principen om likabehandling främja en dialog med berörda parter, särskilt icke-statliga organisationer, som i enlighet med nationell lagstiftning och praxis har ett berättigat intresse av att motverka diskriminering på de grunder och områden som omfattas av detta direktiv.

Artikel 12 Organ för främjande av likabehandling

1. Medlemsstaterna ska utse ett eller flera organ för främjande av likabehandling av alla personer oavsett religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning. Dessa organ får utgöra en del av organ som på nationell nivå har till uppgift att tillvarata de mänskliga rättigheterna eller att ta till vara enskildas rättigheter, inbegripet rättigheter enligt andra gemenskapsrättsakter och enligt direktiven 2000/43/EG och 2004/113/EG.

2. Medlemsstaterna ska säkerställa att behörigheten för dessa organ omfattar följande:
- Att på ett oberoende sätt bistå personer som utsatts för diskriminering genom att driva klagomål om diskriminering, utan att det påverkar rättigheterna för dessa personer eller för de föreningar, organisationer eller andra juridiska personer som avses i artikel 7.2.
 - Att genomföra oberoende undersökningar om diskriminering.
 - Att offentliggöra oberoende rapporter om och lämna rekommendationer i frågor som rör sådan diskriminering.

KAPITEL III SLUTBESTÄMMELSER

Artikel 13

Efterlevnad av bestämmelserna

Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som behövs för att säkerställa att principen om likabehandling följs och särskilt att

- a) lagar och andra författningar som strider mot principen om likabehandling upphävs,
- b) avtalsbestämmelser, interna regler för företag och regler för vinstdrivande och icke-vinstdrivande föreningar som strider mot principen om likabehandling, förklaras eller kan förklaras ogiltiga eller ändras.

Artikel 14

Påföljder

Medlemsstaterna ska bestämma vilka sanktioner som ska tillämpas vid överträdelse av de nationella bestämmelser som antas i enlighet med detta direktiv och vidta de åtgärder som behövs för att säkerställa att de tillämpas. Påföljder får innefatta betalning av ersättning, som inte får begränsas av en i förväg fastställd övre gräns, och ska vara effektiva, proportionella och avskräckande.

Artikel 15

Genomförande

1. Medlemsstaterna ska anta de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv senast den [...] [två år efter det att direktivet antagits]. De ska genast överlämna texterna till dessa bestämmelser till kommissionen tillsammans med en jämförelsetabell över dessa bestämmelser och detta direktiv.

När en medlemsstat antar dessa bestämmelser ska de innehålla en hänvisning till detta direktiv eller åtföljas av en sådan hänvisning när de offentliggörs. Närmare föreskrifter om hur hänvisningen ska göras ska varje medlemsstat själv utfärda.

2. För att beakta särskilda omständigheter får medlemsstaterna vid behov fastställa att skyldigheten att skapa faktisk tillgång enligt artikel 4 ska fullgöras [senast] fyra [år efter det att direktivet antagits].

De medlemsstater som vill utnyttja denna ytterligare period ska informera kommissionen om detta senast den dag som anges i punkt 1 och ange skälen till detta.

Artikel 16
Rapport

1. Medlemsstaterna och de nationella organen för främjande av likabehandling ska senast den [...] och därefter vart femte år, till kommissionen överlämna all information som kommissionen behöver för att utarbeta en rapport till Europaparlamentet och rådet om tillämpningen av detta direktiv.

2. Kommissionens rapport ska utarbetas med vederbörlig hänsyn till synpunkterna från arbetsmarknadens parter och berörda icke-statliga organisationer samt till EU:s byrå för grundläggande rättigheter. I enlighet med principen om jämställdhetsintegrering ska rapporten bland annat innehålla en bedömning av åtgärdernas konsekvenser för kvinnor och män. Mot bakgrund av den information som mottagits ska rapporten vid behov även omfatta förslag som syftar till att ändra och uppdatera detta direktiv.

Artikel 17
Ikraftträdande

Detta direktiv träder i kraft samma dag som det offentliggörs i *Europeiska unionens officiella tidning*.

Artikel 18
Adressater

Detta direktiv riktar sig till medlemsstaterna.

Utfärdat i Bryssel den ...

På rådets vägnar
Ordförande